

אוניברסיטת בר-אילן

תרומת נוכחות שומר בבית הספר לתחושת

הביטחון של תלמידים

אור שגב

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית-הספר

לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ז

רמת גן

תקציר

תופעת האלימות בבתי הספר הינה רחבת היקף, ולמרות הירידה בשעורי האלימות בשנים האחרונות, תלמידים רבים מדווחים על חשיפה לאלימות פיזית, מילולית וחברתית (הראל-פיש ועמיתיו, 2013; ראמ"ה, 2016).

לחשיפה לאלימות ישנן השלכות רבות. ביניהן ירידה בתחושת הביטחון של התלמיד (Brown, 2006) ופגיעה בתחושת השייכות שלו אל בית הספר (בנבנישתי, חורי- כסאברי ואסטור, 2005), אשר עשויים לפגוע בהישגיו הלימודיים (Ripski & Gregory, 2009). נראה כי שיעור התלמידים החוששים מאלימות ושתחושת הביטחון שלהם נפגעה גבוה ממספר הקורבנות הישירים (ראמ"ה, 2014). ממצא זה מצביע על ההשלכות הרחבות שיש לאלימות בבית הספר על כלל התלמידים ולא רק על הקורבנות עצמם, הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך (בנבנישתי ועמיתיו, 2005).

תחושת ביטחון הינה אחד הסממנים החשובים לרווחה הנפשית של התלמיד (Pebly & Sastry, 2004). כאשר בית הספר נתפס כמקום בטוח, הוא למעשה מהווה גורם חוסן מפני התנהגויות סיכון (הראל-פיש ועמיתיו, 2013).

נציין כי במחקרים קודמים ישנן דעות חלוקות בנוגע לקשר בין תחושת ביטחון לאמצעי ביטחון (Perumean-Chaney & Sutton, 2013). יש הטוענים כי נוכחות שומר בבית הספר תורמת לתחושת הביטחון בקרב התלמידים (Brown, 2006), ואילו אחרים טוענים כי על מנת לחזק את תחושת הביטחון יש להציב מורים במסדרונות (Schreck, Miller & Gibson, 2003) ולמגן פיזית את בית הספר (Vestermarck & Blauvelt, 1978). בישראל ישנו דפוס ייחודי ומחייב להצבת שומר בכניסה לבתי הספר בעקבות המצב הביטחוני, ללא קשר לטיפול באירועי אלימות (החלטת ממשלה מספר 5719, 1995).

המחקר הנוכחי נועד לבחון את תרומת נוכחות השומר לתחושת הביטחון של התלמידים בנוגע לאלימות במסגרת בית הספר, זאת על אף שאין זה ייעודו.

לצורך כך, נעשה שימוש במספר שאלונים ונערך ראיון אישי עם חלק ממשתתפי המחקר על מנת לבחון את הנושא גם באמצעות שיטת המדידה הפונקציונאלית. שיטה זו נועדה לחשוף את

הסכמות הקוגניטיביות של התלמידים, המייצגות את תפיסת המציאות שלהם (Anderson, 1996). השערות המחקר עסקו בקשר שבין מאפייני התלמיד (מגדר וגיל), מידת החשיפה לאלומות, נוכחות השומר והיותו חמוש / לא חמוש לתחושת הביטחון של התלמידים בנושא אלימות.

במחקר השתתפו 139 תלמידים; 72 בנים (51.8%) ו-67 בנות (48.2%). מתוך כלל התלמידים 57 תלמידי כיתות ו' (41%), 40 תלמידי כיתות ח' (28.8%) ו-42 תלמידי כיתות י' (30.2%), אשר נדגמו באופן אקראי מבתי ספר בצפון הארץ. בחלקו השני של המחקר, המדידה הפונקציונאלית, השתתפו 85 תלמידים; 44 בנים (51.8%) ו-41 בנות (48.2%) מתוכם 40 תלמידי כיתות ו' (47%), 18 תלמידי כיתות ח' (21.1%) ו-27 תלמידי כיתות י' (31.7%), אשר נדגמו באופן אקראי.

ממצאי המחקר עלה כי נוכחות שומר תורמת באופן מובהק לתחושת הביטחון של התלמידים בהתייחס לאלימות. זאת על אף שבמדינת ישראל אין זה ייעודו של השומר להתמודד עם אירועי אלימות בבית הספר (משרד החינוך, 2012). כמו כן, נוכחות שומר חמוש בבית הספר נמצאה בעלת תרומה מובהקת. עם זאת, תרומה זו נמצאה רק בהתייחס לבנות ולא בקרב הבנים. מתוך כלל משתתפי המחקר, רוב התלמידים (83.5%) דיווחו כי השתמשו באלימות בבית הספר ויותר ממחצית מהתלמידים (65.5%) דיווחו כי היו קורבנות לאלימות. במחקר הנוכחי אוששה ההשערה לפיה ככל שתלמיד נחשף ליותר אירועי אלימות כך תחושת הביטחון שלו נמוכה יותר. כמו כן, נמצא קשר בין סוג האלימות אליה נחשף התלמיד (מילולית/ פיזית/ חברתית) לתחושת הביטחון. כך למשל, נמצא כי תלמידים אשר נחשפו לאלימות פיזית מדווחים על תחושת ביטחון נמוכה יותר לעומת תלמידים אשר נחשפו לאלימות מילולית. בנוסף נמצא במחקר כי עוצמת תחושת הביטחון משתנה לפי סוג האלימות אליה נחשף התלמיד ונוכחות השומר (אין שומר/ יש שומר לא חמוש/ יש שומר חמוש).

בנוסף, במחקר הנוכחי נמצאו הבדלים בין בנים ובנות בסוג האלימות אליה נחשפים התלמידים. כך למשל, נמצא כי בנים מדווחים על חשיפה לאלימות פיזית יותר מבנות ואילו בנות מדווחות על יותר חשיפה לאלימות חברתית. כמו כן, נבחנו ההבדלים בתחושת הביטחון ביחס למשתתפים מגדר וגיל ונמצא כי בנות מדווחות על תחושת ביטחון נמוכה יותר בהשוואה לבנים, זאת בניגוד להשערת המחקר. בבדיקת הקשר שבין גיל לתחושת ביטחון נמצא כי תלמידי כיתות

ח' דיווחו על תחושת הביטחון הנמוכה ביותר בהשוואה לתלמידי כיתות ו' ו-י', זאת על אף שנמצא כי תלמידי כיתות ו' דיווחו על יותר חשיפה לקורבנות. ייתכן והמרכיב המשמעותי בנושא זה אינו גיל התלמיד אלא הוותק שלו בבית הספר.

מסיכום ממצאי המחקר עולה כי על אף שאין זה ייעודו של השומר, נוכחותו תורמת לחיזוק תחושת הביטחון בקרב תלמידי בית הספר בנוגע להתמודדות עם אירועי אלימות. ממצא זה עשוי להיות בעל השלכה לקובעי מדיניות ואנשי חינוך כאחד. במחקרי המשך נראה כי יש מקום לבחון היבטים נוספים הקשורים בנוכחות שומר בבית הספר כמו למשל מידת מעורבותו והכשרתו, כמו גם את תרומת נוכחות השומר בקרב בתי הספר במגזר הערבי אשר לא נבחנה במחקר הנוכחי. מחקרים אלו יהוו נדבך נוסף על ממצאי המחקר הנוכחי.